

תמונה ראשונה – פרידה

[לפני ביתו של טוביה, גולדה והבנות עובדות, נכנסים אנשי העיירה, מודאגים.]

- אברהם:** משהו מוולוז'ין סיפר שפקודת גירוש נחתמה בסנט פטרסבורג. שכל... ששש...
ששש... [הוא מפסיק, ברגע שנכנס קצין המחוז ואנשיו].
- טוביה:** שלום, הוד מעלתך, מה לידידי בבית? מה הבשורות הטובות שהבאת לי הפעם?
הקצין: טוביה, כמה זמן דרוש לכם כדי למכור את הבית ואת כל החפצים? [אנקה נשמעת בקהל. הכל קפואים, נועצים מבטם בטוביה].
- טוביה:** ולמה ארצה למכור את הבית?
הקצין: באתי להודיע שעליכם לעזוב את אנטיבקה.
אשה: אבל זה ביתנו, מדוע עלינו לעזוב?
הקצין: [בעצבנות] אינני יודע מדוע. ככה זה בעולם. יש צרות.
טוביה: מתי?
הקצין: בעוד שלשה ימים.
בני העיירה: שלשה ימים... שלשה ימים!
הקצין: אני רק עושה את אשר צוו עלי. ממלא פקודות... אתם מבינים?
טוביה: [במהירות] אנחנו מבינים. אנחנו מבינים.
איש א': ומה אם נסרב לעזוב?
הקצין: נכריח אתכם.
לייזר: אנחנו נגן על עצמנו.
בני העיירה: נשאר בביתנו... נסרב לעזוב... נשמור על אדמתנו...
איש ב': נלחם!
הקצין: נגד כל הצבא הרוסי?
טוביה: [בני העיירה מתקהלים סביב הקצין ואנשיו] אדמה זו היא אדמתי. אדמתי. עדיין. בית זה הוא ביתי. עדיין. ועכשו לכו מכאן. [הקצין ואנשיו פונים ללכת. הקצין פונה לאחור]
הקצין: זיכרו. שלשה ימים. [יוצא]
איש א': ככה זה. כל חיך אתה חי כאן ופתאום...
מנדל: רבי, כל חיינו אנחנו מחכים למשיח, והוא מתמהמה, האם לא הגיע הזמן?
הרבי: כנראה שלא. נצטרך לחכות לו במקום אחר. בואו, נתחיל לארוז. [בני העיירה מתחילים לעזוב, כשהם ממלמלים יחד].
- בני העיירה:** הוא צודק... נלך לארוז.
איש א': שלשה ימים.
מרדכי: איך אצליח למכור את החנות? והסחורה?
איש ג': לאן אלך, עם האשה, ושלשה ילדים? [אחדים יוצאים]
ינטה: אנטיבקה. לא היתה בדיוק גן עדן.
אברהם: זה נכון.
גולדה: מה יש לנו כאן בעצם?

תמונה 2

- וכאן באנטיבקה הקטנה שלנו, תמצאו כל מיני דמויות, למשל, ינטה, השדכנית...
כנר: ינטה:
אברהם: אברהם, יש לי בשביל בנך שידוך יוצא מן הכלל.
יינטה: מי היא?
אברהם: שרה – לאה, בתו של גצל הסנדלר.
יינטה: שרה-לאה? הרי בקושי היא רואה. היא כמעט עורת.
ינטה: לומר את האמת, אברהם, מה כבר יש לראות כל כך הרבה בבנך? מה שהיא כבר רואה, ואיך שהוא כבר נראה – זוג מן השמים! [כולם רוקדים]
כנר: יש, למשל, רב נחום, הקבצן.
נחום: צדקה תציל ממוות. צדקה תציל ממוות.
לייזר-וולף: הנה, רב נחום. קופיקה אחת.
נחום: קופיקה אחת? בשבוע שעבר נתת לי שתיים!!
לייזר: מה לעשות? היה לי שבוע רע.
נחום: אז מה? אם לך היה שבוע רע – מה אני צריך לסבול! [כולם רוקדים]
כנר: והחשוב והגדול מכולם, רבנו האהוב...
מנדל: רבי, מותר לשאול שאלה?
רבי: שאל, בני, שאל.
מנדל: האם יש לנו ברכה גם על הצאר?
רבי: ברכה על הצאר? כמובן שיש. [בנעימה ודביקות] מי יתן והקדוש ברוך הוא יברך וישמור את הצאר – רחוק רחוק מאתנו. [כולם רוקדים]
כנר: מובן שבאנטיבקה ישנם גם אחרים: הם! [קצין המחוז זרוסטים אחרים חוצים את הבמה. שתי הקבוצות מנידות בזאשן זו למול זו.]
כנר: הוד מעלתו קצין המחוז, והוד מעלתו – והוד מעלתו... אבל בינינו לבין עצמנו, הכל בסדר. כמובן, ארע פעם [מצביע על שניים מהקהל] שהוא קנה סוס, והוא – הביא לו פרד, אבל הכל נגמר בשלום. [שני האנשים מתחילים ויכוח, ואילו מצטרפים במהרה כל האחרים.]
איש א': זה היה סוס.
איש ב': זה היה פרד.
איש א': זה היה סוס.
איש ב': פרד, אמרתי לך, פרד!
אנשי העיירה: סוס!
אחרים: פרד!
כנר: [שרים] מסורת, מסורת – מסורת!
כנר: [מהסה אותם] כן, כל חיינו תלויים במסורת, כי בלי מסורת היה מצבנו רעוע כמצבו של... של... של כנר על הגג.

[בני העיירה יוצאים. הקירות נפתחים לצדדים, ומתגלה פנים הבית.]

תמונה רביעית – השדכנית

[ינטה נכנסת פנימה]

- ינטה : גולדה יקירתני. יש לי בשבילך חדשות כאלה, אל תשאלי. ולא סתם חדשות של יום יום. חדשות המגיעות פעם אחת בחיים. איפה הבנות? בחוץ, כן? מצויין. אה, פנינים אחת אחת. עוד תראי, גולדה, בעזרת השם, אמצא לכל אחת מהן בעל, במהרה בימינו, אמן. אבל, כמובן, אסור לך להיות יותר מדי בררנית. כמו שאומר טוביה שלך: "במקום שאין אנשים, תקחי מה שנותנים לך!" אני יודעת, הא? מאז מת בעלי, ינוח בשלום על משכבו, הריני אלמנה מסכנה, בודדה. אין עם מי לדבר. אין על מי לדבר. אין על מי לצעוק – אלו חיים, אלו? חיים כאלה על ראש כל שונאינו. כן? כן! ואת יודעת, גולדה יקירתני, שבעלי המנוח היה לא יוצלת. אבל מה? טוב בעל בלי מזל מבעל שהוא ז"ל. כן? כן!
- מוטל : [נכנס] ערב טוב. צייטל בבית?
- גולדה : כן. אבל היא עסוקה עכשיו. אולי תבוא אחר כך.
- מוטל : רציתי לומר לה משהו.
- גולדה : אחר כך.
- מוטל : [יוצא] טוב, בסדר, בסדר.
- ינטה : מה רוצה החיט העני הזה, מוטל, מצייטל שלך?
- גולדה : אני יודעת? ידידים. מדברים, משחקים.
- ינטה : [בחושך] משחקים? במה משחקים?
- גולדה : אני יודעת? משחקים של ילדים, יוצאים, משחקים, מספרים...
- ינטה : אוה, ילדים, ילדים. הם משענתנו לעת זקנה. כן? כן! אוה! אני מוכרחה לרוץ ולערוך את שולחן השבת שלי – מה שכבר יש לערוך אצל אלמנה גלמודה וענייה. אז להתראות, גולדה. [פונה לצאת]
- גולדה : יינטה. אמרת שיש לך חדשות בשבילי.
- יינטה : [חוזרת] או, איך שאני מאבדת את הראש. יום אחד הוא פשוט יפול למטה. החדשות זה בקשר ללייזר וולף, הקצב. יהודי נחמד. כן? כן! גבר נחמד. כן? כן. ואני צריכה לספר לך שיש לו כסף? אבל מה? בודד, המסכן. אחרי הכל – אלמן. כן? כן! בקיצור, מתוך כל הבנות בעיירה, נתן את עינו דוקא בצייטל.
- גולדה : צייטל, בתי?
- ינטה : לא. צייטל, בתו של הצאר. כמובן שצייטל בתך.
- גולדה : שידוך כזה – לצייטל בתי? אבל טוביה רוצה בתלמיד חכם. הוא אינו מחבב את לייזר וולף. הוא אומר שהוא עם הארץ.
- ינטה : יפה. אז שהוא לא יתחתן אתו. לייזר רוצה את הבת, לא את האבא. הקשיבי לי, גולדה. שלחי את טוביה אל לייזר וולף. אל תאמרי לו בקשר למה זה. תני ללייזר לדבר. הוא אדם טוב. עשיר. כן? כן. ואחר כך תספרי לי מה היה שם, ביניהם. ואל תגידי לי תודה. גולדה, כי פרט לדמי שדכנות – שאותם ישלם ממילא לייזר וולף! – זה פשוט נותן לי סיפוק לגרום אושר לבני אדם. ומה עוד יש לי בחיים? אוי, אהרון שלי, ינוח בשלום על משכבו... אז להתראות, גולדה, ושבת שלום. [היא יוצאת.]
- נכנסת צייטל]
- צייטל : מה היא רצתה, אמא?
- גולדה : "ימה היא רצתה?" מה היא רצתה? כשארצה שתדעי – אספר לך. גמרי לשטוף את הרצפה. [היא יוצאת. הודיל וחווה נכנסות, מטאטא ודלי בידיהן]

תמונה 5

[בחוק. ליד ביתו של טוביה. נכנס טוביה, מושך את עגלתו. הוא נעצר, מתיישב על מושב הקרון, עייף ורצוף.]

טוביה : ובכן, ריבונו של עולם, היית מוכרח לדאוג לכך, שסוסי המסכן יאבד את פרסתו דנקא בערב שבת? זה לא יפה, די לי שברכת אותי בחמש בנות, שתחינה, ובחיי מחסור. אבל מה אתה רוצה מסוסי המסכן? אתה יודע, לא פעם מנצנצת בי המחשבה שלפעמים, כשמשמעם לך שם, אתה אומר פתאום בלבך: רגע רגע, נראה איזו רעה אני יכול לגרום היום לידידי טוביה? סרי

גולדה : [נכנסת לבמה] סוף סוף הנה הוא!

טוביה : [כלפי מרום] אתקשר אתך אחר כך. [לגולדה] בואי בשלום עטרת בעלה.

גולדה : איפה הסוס?

טוביה : גילי גילי, הסוס הוזמן אל הנפח, לסעודת שבת.

גולדה : אולי תזדרז קצת, שלמה המלך מאנטיבקה. השמש לא תחכה לך עוד זמן רב. ויש לי

מושהו חשוב לספר לך. [נכנסת לבית]

טוביה : כמו שכתוב בספר הקדוש: "ויפתח ה' את פי האשה. ותבלע את קורח ואת כל

עדתו". [על סף הדלת] ואני רוצה לומר לך עוד דבר: בראת בעולם הרבה, הרבה

אנשים עניים, ברוך השם. כן, אני יודע. זו לא בושה להיות עני. אבל, אחרי הכל, זה

גם לא כבוד גדול כל כך! אז מה כבר היה נורא, אילו היה לי איזה סכום כסף קטן? ...

כמו... כמו לרוטשילד, דרך משל. סוסי

תמונה 6 – חלוקת החלב

- מרדכי:** הנה הוא כאן סוף סוף. שכחת להביא את החלב לשבת! ייחד עם מרדכי מגיעים מנדל ועוד שני יהודים.]
- טוביה:** רב מרדכי, היתה לי תאונה קטנה עם סוסי. שנאמר: "שבע יפול צדיק וקם – אבל סוס נופל פעם אחת, וגמרנו".
- מנדל:** טוביה, עוד לא הבאת את החלב אל הרבי.
- טוביה:** אני יודע, אני יודע, רב מנדל. אל תדאג.
- יהודי:** טוביה, הגבינה שלנו, שכחת?
- טוביה:** מה אתה אומר! לא שכחתי, הנה לך.
- אברהם:** [מגיע בהתרגשות] ראיתם מה כתוב בעיתון?
[כולם מתכנסים סביבו, מדברים בלהט יחד]
- מרדכי:** שקט... שקט... אולי תחדלו לנעור כמו עדר פריצות ותניחו ליהודי לדבר.
[כולם משתתקים וממתינים בסקרנות.]
- אברהם:** העיתון שלי יוצא בדרך כלל ביום חמישי אך לפעמים הוא מאחר ביום שישי...
מרדכי: אברהם אלו לא נקראים דיבורים. זה סתם פטפוט. [כולם מדברים יחד.] שקט!
אברהם: קראתי מאמר על היבול באוקראינה ו...
מרדכי: אברהם!! דבר כבר!
- אברהם:** ואז ראיתי את המודעה הזאת [מראה בעיתון, כולם מסתכלים ולא מבינים].
יהודי: בסדר, מה כתוב כאן?
- אברהם:** בכפר ראינקה קיבלו כל היהודים צו גירוש ונאלצו לעזוב את בתיהם.
מנדל: והסיבה?
- אברהם:** לא כתוב כאן, אולי הצאר רצה את בתיהם (ואולי בגלל המגיפה) והחליט לסלק אותם מתחום המושב.
- מרדכי:** הלוואי (שיזכה במגיפה פרטית משלו) שיקבל הצאר בעיטה כזאת בתחום המושב שלו שלא יוכל לשבת עליו לעולם.
כולם: אמן טפו.
- יהודי:** אברהם, מדוע אינך קורא מהעיתון לפעמים בשורות טובות?
- אברהם:** אני קורא רק מה שכתוב – מצו גירוש מטעם השלטונות!
- מרדכי:** הלוואי והשלטונות יצמחו כמו בצל כשראשם תקוע עמוק עמוק באדמה.
- יהודי:** איזו טובה תצמח לנו מקלותיך?
- פרצ'יק:** [מופיע בעודו שומע חלק מהשיחה] נכון מאוד! מדוע אינכם עושים כלום לשנות את המצב? ככה תגיעו במהרה רחוק מאוד – ישר לקבר.
- טוביה:** ומי התרנגול הזה?
- מנדל:** סלח לי, עד כמה שידוע לי אינך מן העיירה הזאת?
- פרצ'יק:** לא.
- מנדל:** מאין אתה אם מותר לי לשאול?
- פרצ'יק:** מקייב, למדתי שם, באוניברסיטה.
- מרדכי:** אה, האוניברסיטה! ושם למדו אותך לדבר בחוצפה כזאת?
- פרצ'יק:** למדתי שיש בחיים יותר מאשר דיבורים סתם. חברים, עליכם לדעת מה קורה בעולם הגדול.
- טוביה:** [ממלמל לעצמו] חברים?
- מרדכי:** מה שקורה בעולם הגדול! רק זה חסר לי.

תמונה 6 – חלוקת החלב

- מרדכי : הנה הוא כאן סוף סוף. שכחת להביא את החלב לשבת!
- טוביה : רב מרדכי, היתה לי תאונה קטנה על טוסי. שנאמר לי שבע יפול צדיק וקם – אבל
- מנדל : סוס נופל פעם אחת, וגמרנוי טוביה, עוד לא הבאת את החלב אל הרבי.
- טוביה : ~~סוס נופל פעם אחת, וגמרנוי טוביה, עוד לא הבאת את החלב אל הרבי.~~ ~~אל תדאג.~~ ~~ראש מנה כבוד האל~~ ~~שכחת להביא את החלב!~~
- טוביה : ~~הנה אתה אומר? ייחיו אה יתקשרו?~~
- אברהם : [מנפנף בעתון שהוא מחזיק] יש חדשות נוראות מן העולם הגדול. נו-ר-אות.
- מרדכי : מה קרה?
- מנדל : מה כתוב שם?
- אברהם : בעיירה ריינקה צוו על כל היהודים לעזוב את בתיהם. [הכל מתבוננים זה בפני זה].
- מנדל : מדוע?
- אברהם : זה לא כתוב כאן. אולי הצאר רצה את האדמה שלהם.
- מנדל : [לאברהם] כמה אינך מספר לנו אף פעם חדשות טובות?
- אברהם : אני מספר רק מה שכתוב.
- פרצ'יק : [שנכנס בחשאי בזמן השיחה, וישב לנוח בצד] מנדע אינם עושים כלום. לשנות את המצב. ככה תגיעו במהרה רחוק מאד – ישר לקבר!
- טוביה : ומי התרנגול הזה?
- מנדל : סלח לי. עד כמה שידוע לי, אינך מן העיירה הזאת.
- פרצ'יק : לא.
- מנדל : וכאן אתה, אם נותר לשאול?
- פרצ'יק : מקייב. למדתי שם, באוניברסיטה.
- מרדכי : אה! האוניברסיטה! ושם למדו אותך לדבר בחוצפה כזאת?
- פרצ'יק : למדתי שיש בחיים יותר מאשר דיבורים סתם. חברים, עליכם לדעת מה קורה בעולם הגדול.
- טוביה : [מחלחל לעצמו] חברים?
- מרדכי : מה שקורה בעולם הגדול! רק זה מספר לי. הנה יום יום. ~~הנה יום יום. הנה יום יום.~~
- פרצ'יק : שטויות! אינך יכול לעצום את עיניך למה שקורה בעולם. להתעלם מן המציאות.
- טוביה : ~~הוא צודק!~~ כמו שאמר הילל הזקן, עליו השלום: "אל תפרוש מן הציבור! עשה לך רב, וקנה לך עתון!" ~~אברהם~~
- מרדכי : טוביה, החלב שלי. עוד מעט שבת.
- טוביה : אל תדאג. הנה החלב שלך. כמו שנאמר: "לכה דודי, לקראת חלב!"
- אברהם : והחמאה שלי, רב טוביה.
- טוביה : הנה היא.
- מרדכי : שבת שלום, טוביה.
- בני העיירה : שבת שלום, טוביה. [כל אחד מקבל את מנתו, ומסתלק. מנדל נשאר ליד השניים].
- טוביה : אז אתה מקייב! רב –
- פרצ'יק : פרצ'יק.
- טוביה : פרצ'יק, כך, כלומר, אתה חדש כאן. כמו שאמר אברהם: "גר הייתי בארץ נכריה".
- מנדל : משה הוא שאמר זאת.
- טוביה : [למנדל] סליחה, סליחה. כמו שאמר דוד המלך, מנוחתו עדן: "כי כבוד פה אנכי".

תמונה 7 – האורחים

[פנים ביתו של טוביה. בנות טוביה מנותינות לבואו. נכנסים טוביה ופרצ'יק].

- טוביה : שבת שלום, לפדות.
- הבנות : [רצות כולן אליו] שבת שלום אבא.
- טוביה : ~~הבנות [כולן נעצרות] זהו פרצ'יק. [צייטל נגשת ראשונה.] זוהי בת הבכורה.~~
- פרצ'יק : שבת שלום.
- צייטל : שבת שלום.
- פרצ'יק : בת נחמדה יש לך.
- טוביה : ~~חמש בנות נחמדות יש לי... זו שלי... זו שלי... זו שלי... זו שלי... זו שלי... [ניגשות אחת אחת לנשיקה.] [מוטל נכנס. טוביה כמעט מנשק אותו, מבחין בטעותו ברגע האחרון] וזה... לא שלי. זהו מוטל-קמזוגל והוא...~~
- גולדה : [נכנסת] סוף סוף בא הביתה, הא?
- טוביה : ~~וגם זו שלי. גולדה, שתחיה. לפה שאמר עממה חמולך עלה ויעלם. ימצא אשה - מצא טוב". ופירט ושייך מצאו טוב. לא מצאו עוד יותר טוב! יהיה אחר גולדה, הית'ה רפיקומי, עורף פנימא אורח!~~
- גולדה : שוב אורח?
- טוביה : ~~גולדה, זהו פרצ'יק, מקייב. הוא מורה. [לשפרינצה וביילקה] רצות ללמוד אצלו! [הן מצחקות]~~
- פרצ'יק : אני מורה מצוין, באמת.
- הודיל : כמו שאומרים אצלנו : "אל יתהלל מורה – כמפקח!"
- פרצ'יק : או הו! איזו לשון!
- טוביה : ~~מה שכתוב בספר הקדוש...~~
- גולדה : הספר הקדוש יכול לחכות. לך להתרחץ.
- טוביה : ~~את הלשון היא גרשה ממנה.~~
- גולדה : מוטל, גם אתה אוכל אתנו? [מוטל עונה בעוויה] "כך", אם אפשר?"
- גולדה : עוד ברכה על ראשנו. צייטל עוד שתי צלחות. חוה הכניסי שתי כסאות מהחדר [יוצאות]. [לפרצ'יק] אתה יכול להתרחץ בבאר מאחורי הבית [מקבלת מגבת ומוסרת לו] מהרו תיכך נכנסת שבת [כולם יוצאים. טוביה הולך מעבר לוילון והיא ניגשת מצידו השני]. טוביה, עלי לומר לך משהו.
- טוביה : ~~כמובן, כמובן, מה שנתנה היום הגה מכל הימים? [בינתיים מחליף לבגדי שבת]~~
- גולדה : טוביה, אני מוכרחה לומר לך ...
- טוביה : ~~הנערה גע'ה אצלנו שומע.~~
- [בחוץ צייטל ומוטל מסתודדים]
- צייטל : מוטל, ינטה היתה כאן.
- מוטל : ראיתי, ראיתי.
- צייטל : אולי יסדרו לי שידוך.
- מוטל : מישהו מציע לי מכונת תפירה משומשת. עוד כמה שבועות אחסוך כסף ואוכל לקנות אותה.
- צייטל : אבל מוטל, עוד כמה שבועות יהיה מאוחר מדי.

סוכה מאחור הולך מתקבל ללכת.

אזכור סוכה שלי. זמני. אין משל
סוכה? כאמור במשך זמן (לדוגמה) היום הצפוי הרימום (במקום מתפלל) אגבני שלי
אזכור סוכה אני מבכחה אומץ
סוכה? דגן דגן אני לא שומע

(החל ציטוט ומוטו מתמצים)

ציטוט: מוטו, ינסה היתה כאן

מוטו: האתי האתי

ציטוט: אולי יסבבו לי שיצוק

מוטו: יישרו מצדו מבנה ירידה השלימה אגב כמה שלוקה אחרת כפי ואם

לקנות אתה

ציטוט: אלא מוטו אגב כמה שלוקה יהיה מאחור מוצי

אזכור: אישך נושא בקל שתיקל גליו (אצא בקצו שלי הולך לפניה אבות ומתחיל)

ההפך מביטק ושאל) הקצב בקלש אמה?

אזכור: אין אי מוטו אלא אני ילד שלי חלום

סוכה: מה כבר יכל להיות חלום, אין אי מה אלוט (הפלא)

אזכור: אחי חלום יזל אליו וצברו גיל

סוכה: אני משהלך את באה גלי עם השעשע מה ענין למטה אצו הר סיני?

מוטו: אלא מה עיצבני יכל לקבל?

ציטוט: אצב עם אבי הילדה, עכשיו

מוטו: ומצוק יסכים עכשיו חיי גלי אלא חיים עני

מוטו: ומה אני? בתו של הוטצטצ?

מוטו: ציטוט גל אביר וסכה הולקם אבנו - צהרסוף

מוטו: מוטו

מוטו: ~~אני בק חיים עני~~ הוג יצדק עלי יאני ...

מוטו: מוטו

מוטו: אני בק חיים עני

מוטו: מוטו (בצורה חזקה) עם חיים עני שלי אלה בחיוב

מוטו: צה רפון!

אזכור: אם הוג חולק שילך לקנות את הפכה החפשה שלי (הפלא) הוא

לא יקנה את הפכה

אזכור: סוכה? רק פבו אלא בצב בצב - אחרי

אזכור - בספר בספר - אחרי ההפכה - (הפלא)

שאלה:

ציונים: ובכן, אתה חשבת אולי קצתו - כן?

אולי קצתו בסדר אהבו אולי.

טובה: (יוליא מנהלתי קיטא לכולם) כבר מאתר איפה טולם דאחר

אולי רב טובה

טובה (מחיימת) באו ילדים ציניק להצליח נבחר

אולי רב טובה, רב טובה רב טובה

טובה (מתקנת) כן?, מה חשבת? — אכן אוכל לומר סיני מה? מה?

אולי רב טובה רב טובה רב טובה (בבקשה ציניק ציניק ומתאבלת)

טובה רב טובה רב טובה אויבן רב טובה רב טובה

באו ילדים באו.

תמונה 7 – האורחים

[פנים ביתו של טוביה. בנות טוביה ממתינות לבואו. נכנסים טוביה ופרצ'יק].

- טוביה : שבת שלום, ילדות.
- הבנות : ^{הבנות אצלו} שבת שלום אבא: ^{אחתי} ^{אמא}
- טוביה : ילדות [כולן נעצרות] זהו פרצ'יק. פרצ'יק. זהו בתי הבכורה.
- פרצ'יק : שבת שלום.
- צייטל : שבת שלום.
- פרצ'יק : בת נחמדה יש לך. ^{ננסת אמה אמא}
- טוביה : חמש בנות נחמדות יש לי. זו שלי... וזו שלי... זו שלי... זו שלי... זו שלי... [מוטל נכנס. טוביה כמעט מנשק אותו, מבחין בטעותו ברגע האחרון] וזה... לא שלי. פרצ'יק זהו מוטל קמזויל והוא –
- גולדה : [נכנסת] סוף סוף בא הביתה, הא?
- טוביה : וגם זו שלי. גולדה, שתחיה. כמו שאמר שלמה המלך עליו השלום: "מצא אשה – מצא טוב". ^{אף} ופירש רש"י: מצא? טוב. לא מצא? עוד יותר טוב! התעוררי גולדה, התעוררי קומי, עורי, כי בא אורח!
- גולדה : שוב אורח?
- טוביה : גולדה, זהו פרצ'יק, מקייב. הוא מורה. [לשפרינצה וביילקה] רוצות ללמוד אצלו? [הן מצחקקות]
- הפרצ'יק : אני מורה מצוין, באמת.
- הודיל : כמו שאומרים אצלנו: "אל יתהלל מורה – כמפקח!"
- פרצ'יק : או הו! איזו לשון!
- טוביה : כמו שכתוב בספר הקדוש –
- גולדה : הספר הקדוש יכול לחכות. לך להתרחץ.
- טוביה : את הלשון היא ירשה ממנה.
- גולדה : מוטל, גם אתה אוכל אתנו? [מוטל עונה בעוויה] "כן", אם אפשר?"
- גולדה : עוד ברכה על ראשנו. צייטל עוד שתי צלחות. שפרינצה, ביילקה, ערכו את השולחן!
- צייטל : אמא, מוטל יכול לעזור לי? [גולדה מניעה בראשה] [הבנות יוצאות וכן פרצ'יק ומוטל]
-
- גולדה : טוביה, עלי לומר לך משהו.
- טוביה : כמובן, כמובן, מה נשתנה היום הזה מכל הימים! [מתלבש, מתרחץ וכו']
- גולדה : טוביה, אני מוכרחה לומר לך –
- טוביה : רגע רגע אני לא שומע.
- גולדה : [אחרי הפסקה קלה] לייזר וולף בקש שתיגש אליו. [טוביה מתחיל שוב להתפלל, מפסיק רק כדי לענות לגולדה, וחוזר למלמל].
- טוביה : הקצב? בקשר למה? [ממשיך להתפלל]
- גולדה : אין לי מושג. אבל אני יודעת שזה חשוב.
- טוביה : מה כבר יכול להיות חשוב. אין לי מה לשחוט. [מתפלל]
- גולדה : אחרי השבת, גש אליו ודבר אתו.
- טוביה : אני מתכוון לשבת ואת באה אלי עם השוהט. "מה ענין שחיטה אצל הר סיני?" [מתפלל]
- גולדה : הוא רוצה לדבר אתך.

תמונה 8 – טוביה וליזר: אי הבנה

בית המרוח. ערב המחרת. אברהם, לייזר-וולף, מנדל וכמה גברים נוספים יושבים ליד השולחנות. לייזר-וולף נראה ממתין בחוסר סבלנות, מתופף על השולחן, ומפנה את מבטו שוב ושוב לעבר

הדלת.]

לייזר: רב מרדכי.

מרדכי: כן, לייזר-וולף?

לייזר: בקבוק יי"ש הטוב ביותר. ושתי כוסות.

מרדכי: מה השמחה?

לייזר: מי יודע? אולי... אולי – חתונה!

מרדכי: חתונה? שהחיינו! אשמח לסדר את הכל. משקאות, מחולות...

לייזר: כמובן, חתונה איננה חתונה בלעדך.

[פדקה נכנס, עם כמה צעירים רוסיים אחרים]

רוסי א': ערב טוב, ערב טוב.

מרדכי: ערב טוב.

רוסי א': רוצים לשתות משהו. שב, פדקה.

מרדכי: וודקה? יי"ש?

פדקה: וודקה.

מרדכי: מיד. טוב

[נכנס טוביה. לייזר, שעד כה הביט בלהיטות לעבר הדלת, מפנה את מבטו הצידה, כאילו אינו מעוניין כלל באורח].

טוביה: ערב טוב.

מרדכי: ערב טוב, רב טוביה.

מנדל: מה הביא אותך לכאן? טוב

טוביה: [הצידה למנדל] הוא רוצה לקנות את הפרה החדשה שלי. לשחיטה. ערב טוב, רב

לייזר.

לייזר: אה, טוביה! איזו הפתעה! שב, תשתה משהו?

טוביה: לשתות? טוב, כוס בירה?

לייזר: אולי יי"ש?

טוביה: יהיה יי"ש. כמו שכתוב בספר הקדוש: "ארץ זבת חלב ויי"ש" [שותה].

לייזר: מה חדש אצלך, טוביה?

טוביה: ומה כבר יכול להיות חדש? ואצלך?

לייזר: שוחטים. שוחטים.

טוביה: ברוך השם. כמו שנאמר: "סייג לחכמה – שחיטה!" טוב

לייזר טוב: [מתחבב לעצמו כוסית] ומה שלום גיסך באמריקה?

טוביה: כנראה שהוא מצליח שם, בלי עין הרע.

לייזר: הוא כותב לכם?

טוביה: לא.

לייזר: אז איך אתה יודע שהוא מצליח?

טוביה: אם לא היה מצליח – היה כותב. [מצביע על הבקבוק] מותר? כמו שאמר שלמה

המלך, טוב: "נכנס יין – רצה עוד".

לייזר: טוב [מניח את הכוס] יודע לשם מה רציתי לראות אותך?

טוביה: [לוגם] כן, אני יודע, רב לייזר, אבל, התשובה היא – לא!

טוביה: [ברקע]

לחיים טובים קד ולפל בות-ישראל אמן!

כל עוד נשמע פה קולות חדוה

עוד לא אבדה התקוה.

שתו לחיים! הידד!

נרים הכוס!

נלגום קצת מן היי"ש.

כוסית חלב ודבש,

אח, איזו תענוג!

אם המזל

האיר לכם מעט,

מותר גם לנו קצת

לשתות לכבוד הזוג!

נשתה גם לחיינו!

לוואי שנזכה לשמחות.

גם אם יבגוד בנו המחר

שתו, כל עוד יש שיכר.

שתו לחיים,

הידד!

די - די - די - די - די - די - די - די - די - די

[הם מתחילים לרקוד, אך נעצרים במבוכה ברגע שמתחיל הרוסי לשיר]

הרוסי:

זא וואשה זדארוויה,

לחייכם, לייזר, טוביה,

לבריאות - ולוואי נחיה באושר יחדיו.

זא וואשה זדארוויה,

קאק טה זנאייש, מזל טוב - יה,

לבריאות - ולוואי נהיה באושר יחדיו.

כל הרוסים: לכבודכם נרים הוודקה

ונאמר "דאוואיי"

הבו וודקה עוד ועיד כאן,

הבו! כה לחי!

זא וואשע זדאראויע

לחייכם לייזר טוביה

לבריאות - ולוואי נחיה באושר יחדיו!

כולם:

נרים הכוס,

נלגום קצת מן היי"ש.

כוסית חלב ודבש.

אח, איזו תענוג.

אם המזל

האיר לכם מעט,

מותר גם לנו קצת

לשתות לכבוד הזוג

נשתה נא לחיינו!

ולוואי שנזכה לשמחות!

גם אם יבגוד בנו המחר,

שתו, כל עוד יש שיכר.

כוס לחיים,

הידד!

הי!

[הרוסים מתחילים לרקוד. האחרים מצטרפים, והם רוקדים לצלילי טיוס סונו, כשהם נושאים את טוביה

על הכתפיים.]

טוביה: [מלמעלה] לחיים!

[חושך]

פייזקה – תמונה 9 ב'

- פייזקה: די הפסיקו
- נערים: מה יש?
- פייזקה: הפסיקו, זה כל
- נערים: רצינו רק להשתעשע קצת
- פייזקה: שלום סשה, אמרתי שלום
- פייזקה: אני מצטער, לא התכוונו להזיק לך
- חזה: באמת?
- (הולכת, הולך אחריה – עוצרת)
- חזה: רצית משהו?
- פייזקה: רציתי לדבר איתך
- חזה: אני מעדיפה שלא
- פייזקה: ראיתי אותך פעמים רבות בחנות הספרים, אין בכפר נערות רבות שאוהבות לקרוא, את רוצה שאשאיל לך ספר זה? הוא מצוין
- חזה: לא תודה!
- פייזקה: מדוע? משום שאינני יהודי? האם את מתייחסת אלי כפי שהם מתייחסים אליך? תיארתי לעצמי שאינך חושבת כך, ומה ידוע לך עלי בכלל?
- הניחי לספר לך על עצמי, אני איכר מקסים. ישר, בעל שאיפות. מבריק מאד והעיקר צנוע להפליא (צוחקים)
- קדימה, קחי את הספר וכשתחזירי אותו אשניע את דעתך ואז נוכל לשוחח על החיים ועל כל השאר... קחי
- חזה: (לאט..לוקחת) תודה
- פייזקה: היי שלום חזה
- חזה: שלום
- פייזקה: פייזקה
- חזה: פייזקה

תמונה 9א – פרצ'יק והודיל – שיעור תורה

- פרצ'יק:** [יושב מול ביילקה ושפרינצה, חומש בידיה והוא מלמד. ברקע עומדת הודיל, עוסקת בכביסה]. יעקב עבד אל לבן שבע שנים, ואתן יודעות מה קרה? לבן ניצל אותו, צחק עליו ונתן לו בערמה את בתו האחרת לאה. וכך, כדי לזכות ברחל שאותה יעקב רצה, נאלץ לעבוד עוד שבע שנים – אתן רואות? התנייך מלמד אותנו, לעולם אל תסמוך על המעביד. וזה מה שהתורה מלמדת אותנו?
- ביילקה:** זה הלקח שיש ללמוד מהסיפור של יעקב אם אתה מפרש אותו נכון.
- פרצ'יק:** מעניין איזה לקח יש ללמוד מהסיפור של רחל.
- הודיל:** רצית להגיד משהו?
- פרצ'יק:** אה... זה היה שיעור מאד מעניין פרצ'יק.
- הודיל:** מה...?
- פרצ'יק:** [עוברת עם שקים] אבא התעורר כבר?
- גולדה:** לא אמא, עוד לא.
- שפרינצה:** די ללמוד לכו הביתה. יש עבודה לעשות.
- גולדה:** לכו ילדות. מחר אספר לכן סיפור אחר. [להודיל] את באמת חושבת שהיה שיעור מעניין?
- פרצ'יק:** מאלף, אלא שאיני חושבת שהרבי יסכים עם הפרשנות שלך.
- הודיל:** למה התכוונת הלקח של רחל?
- פרצ'יק:** דווקא רחל יכלה ללמד אותך פרק בהלכות שוויון שכל כך חשוב לך.
- הודיל:** באמת? איך בדיוק?
- פרצ'יק:** היא ויתרה על מקומה לטובת אחותה נכון? האין זה מה שאתה מבקש מהעשירים? יום טוב לך פרצ'יק. [הולכת].
- פרצ'יק:** יש לך שנינות והמון שכל.
- הודיל:** תודה לך.
- פרצ'יק:** אבל איזו תועלת תצמח לך ממנו? ללא סקרנות, המח מחליד. היי שלום! [הולך].
- הודיל:** יש לנו כאן מנהגי מסורת שבחור נוהג בכבוד ונימוס כלפי נערה. אך מסורת זו שמרנית מידי למתקדם כמוך...
- פרצ'יק:** מסורת עבורכם פירושה שהכל נשאר בדיוק כפי שהיה, ללא שינוי.
- הודיל:** אנחנו מרוצים מהדרך בה אנו חיים. למה לשנות משהו טוב, רק לשם השינוי?
- פרצ'יק:** ומכל מה שנחשב למסורת את מרוצה?
- הודיל:** הודיל מנענעת בכתפה והולכת. [

תמונה 9

[חוק, רחוב, ליד הפונדק. הכנר, טוביה, לייזר, בני העיירה והרוסים יוצאים מהפונדק אל הבמה בעד הדלת, כשהם שרים שמחה "לחיים"]

- לייזר : טוביה, אחרי החתונה תהיה האבא שלי.
- טוביה : תמיד חלמתי שיהיה לי בן, אבל זה בן שהוא קצת יותר צעיר ממני. שנאמר: "כבד את אביך ואת אמך – בתנאי שיהיו יותר גדולים ממך!" [יוצאים מלבד טוביה ופדקה שעומד בצד. נכנס קצין המחוז].
- הקצין : ערב טוב.
- טוביה : ערב טוב, איבן איבנוביץ!
- הקצין : מה כל השמחה?
- הקצין : או, טביל, יש לי חדשות לספר לך, כידוד.
- טוביה : דבר כי שומע עבדך. *אנייה*
- הקצין : אני מחבב אותך. אתה אדם ישר, למרות שאתה יהודון.
- טוביה : תודה, הוד מעלתך. והחדשות?
- הקצין : קבלנו פקודה לערוך פוגרום כאן.
- טוביה : [מזועזע] פוגרום?
- קצין : לא פוגרום ממש. משהו קטן.
- טוביה : קטן?
- הקצין : זה לא יהיה רציני. אני מוכרח לעשות מה שצוו עלי. אני אומר לך שתדע ותודיע ליהודים.
- טוביה : תודה לך, הוד מעלתך. להתראות. [הקצין יוצא. טוביה פונה כלפי מרום] אוי, רבוננו של עולם, חדשות כאלה אתה שולח לי דווקא היום? אני יודע. אתה בחרתנו מכל העמים, אבל אולי תבחר פעם מישהו אחר? אוי! נו, תודה לך על ששלחת בעל לצייטל שלי.
- לחיים!
- [נכנס הכנר, חג מסביב טוביה, והם רוקדים יחד].
- פדקה : [מותקרב] טוביה, מזל טוב.
- טוביה : תודה רבה. *קצין*
- פדקה : אני גם פג הולך לכוון הזה. נלך יחד?
- טוביה : פוגר מצייק קטן.
- חיה : [שחמחה בצד] אבא, מאוחר מאד. דאגנו לך.
- טוביה : לחיים חחחחח [שר לעצמו "לחיים" ונכנס לבית. חיה הולכת אחריו].
- פדקה : חיה
- חיה : חיה
- פדקה : אני רואה אותך תמיד בחנות הספרים. אין הרבה נערות הקוראות ספרים פה באנטובקה. פעמים רבות רציתי לדבר איתך.
- חיה : אני לא חושבת ש...
- פדקה : [מדאה להספר] רוצה לקרוא את הספר הזה? הוא מצוין.
- חיה : לא תודה.
- פדקה : למה? כי אינני יהודי? [היא לא עונה] הנריך היינה גם הוא יהודי, אני חושב.
- חיה : אני צריכה ללכת...
- פדקה : קראי את הספר ואחר כך נוכל לשוחח קצת יליו. [חיה לוקמת את הספר אחר הסוס].
- להתראות חיה.
- חיה : שלום.
- פדקה : חיה.
- חיה : שלום, פדקה.

תמונה 14

הזה ופייזקה משוחחים טוביה מגיע מרחוק

פייזקה

הזה אביך מגיע, תני לי לדבר איתו

לא

חזה

הרשי לי לספר לו על שנינו

פייזקה

לא פייזקה זה יהיה גרוע

חזה

תני לי רק לנסות

פייזקה

לא, אני אדבר איתו אני מבטיחה

חזה

(ניגש לטוביה) יום טוב לך אדוני, (מושיט טד)

פייזקה

(בקצה האצבעות) יום טוב

טוביה

קר היום לא כן?

פייזקה

היום... כן קר

טוביה

ובכן, יום טוב (לוחץ ידו והולך)

פייזקה

(לחזה) על מה שוחחת איתו?

טוביה

סתם שוחחנו

חזה

טוב (הולך וחזה רצה אחריו)

טוביה

אבא? פייזקה ואני מכירים זה את זו זמן רב

חזה

חזה: חוהלה הייתי מאושר יותר אילו הייתם מכירים מרחוק אל לך לשכוח מי את ומי הוא

טוביה

יש לו שם אבא

חזה

כמובן, לכל יצור בעולם יש שם

טוביה

פייזקה איננו יצור פייזקה הוא אדם

חזה

ומי אמר שאיננו אלא שהוא אדם, שונה כמו שכתוב בספר הקודש כל מין למינו. ציפור

טוביה

יכולה לאהוב דג.. אבל איפה אם יהיו ביחד?

העולם משתנה אבא.

חזה

לא חוהלה יש דברים שלגבינו לא ישתנו לעולם!

טוביה

אנחנו לא חושבים כך

חזה

אנחנו?

טוביה

פייזקה ואני רוצים להתחתן

חזה:

מה? יצאת מדעתך? אינך מבינה מה פירוש הדבר להנשא לגוי?

טוביה:

אבל אבא,

חזה?

אמרתי לא! ואל תוסיפי לדבר על כך. אל תזכירי את שמו, אל תפגשי איתו שוב לעולם!

טוביה

הבנת אותי?

חזה - הייתי מרוץ היסס / א/א/א

אוקיף וכיף לטוביה
והיא לא זכירה

תמונה - 15 חוה עזבה

	לפני הבית
את הייבת להגיד להם	ביילקה
אני לא יכולה, אולי נחכה למחר?	שפרינצה
שמעת איך ינטה דיברה איתך, אם ינטה יודעת כל העיירה יודעת מוטב שאמא	ביילקה
תשמע ממך	
אז תגידי לו את אני...	שפרינצה
אבל את הגדולה נו, תספרי וזהו	ביילקה
לספר לי מה? נו, מה קרה?	גולדה
חוה היא ביקשה הבוקר שנגיד לכם..	ביילקה
חוה עזבה את הבית	שפרינצה
עזבה? לאן הלכה?	גולדה
עם פייזקה הגוי	ביילקה
הם... הם התחתנו בכנסיה	שפרינצה
ריבוננו של עולם! לא! חוה!	גולדה
(מגיע ושומע) חוהלה מה?	טוביה
פחדנו לספר לכם (נכנסות שתיהן מהר הביתה)	ביילקה
חוהלה התחתנה עם הגוי טוביה איך...?	גולדה
(אחרי שתיקה) גולדה הכנסי הביתה יש עוד בנות בבית, לך יש עבודה לעשות, לי	טוביה
יש עבודה לעשות..לכי..חוה מתה בשבילנו אין לנו בת בשם חוה	
השיר חוהלה (עם ריקוד)	
חוהלה גוזלי מה קרה היום	
איך אני יכול להתכחש לכל מה שאני מאמין בו? מצד שני היא ביתי, ביתי שלי, איך	
אוכל להתכחש לעצמי ובשרי, מאידך גיסא איך אוכל להתכחש לאמונתי,	
לעמך אם אנסה לכפוף את עצמי עוד הפעם הזאת - אשבר!	
מאידך גיסא..לא סוף אין מאידך גיסא.	
חוה מתה, אין עוד חוהלה, ה' נתן ה' לקח יהי שם ה' מבורך	

~~בבית דין אמת~~

15
תמונה 12 – חוה עוזבת

[נכנסת ביילקה ושפרינצה]

ביילקה : הגידי להם שפרינצה.

שפרינצה : את, את אמרת שתגידי להם. נו את הגדולה.

גולדה : מה יש? מה קרה?

ביילקה : חווה, היא בקשה הבוקר שנגיד לכם...

שפרינצה : חוה עזבה את הבית.

גולדה : עזבה? לאן הלכה?

ביילקה : עם פדקה הגוי.

שפרינצה : הם... הם התחתנו... *המסלה*

גולדה : רבונו של עולם! לא!

טוביה : חוה'לה! מה?

ביילקה : פחדנו לספר לכם.

גולדה : חוה'לה התחתנה עם גוי!

טוביה : [קפוא] ילדות – יש עבודה רבה ברפת [רומז להן לצאת].

[גולדה מתחילה לבכות] לכן את הבייתגולדה. [היא יוצאת]

חוה'לה גוזלי, מה קרה היום? ילדתי, *סתם* חוה'לה.

סתם חוה'לה
אידך אני יכול להתכחש לכל מה שאני מאמין בו? מאידך גיסא, היא בתי שלי! *שלי וקלני*

מאידך גיסא
מאידך גיסא, איך אוכל להתכחש לעצמי? מאידך גיסא, אין עוד מאידך גיסא *מסתורית*

חוה מתה, אין עוד חוה'לה ה' נתן ה' לקח יהי שם ה' מבורך – ברוך דיין האמת.

[מוסיקה חוזרת של שיר הפתיחה אנטיבקה]

יניע
נעם

תמונה אחרונה – הפרידה

- מה אני רואה פה, תראו תראו מה עושה פה חוולה? מה הגוי הזה בא לחפש כאן? אולי לקחת רכוש שנשאר כן? או חוולה מזכרת מבית אבא כן? אני הולכת להפרד מגולדה. [נכנסת לבית טוביה]. גולדה?
- אתם יודעים שאני לא קשורה אליהם אני רק... : חוה :
- את כבר קשורה אליהם, אל לא שייכת למשפחה הזאת עוד. : מוטל :
- [יוצאת ומיד אחרי ינטה] חווליה! : גולדה :
- אמא, באתי להפרד, לומר שלום לאבא. : חוה :
- [מנענעת בראשה] לא חווליה. : גולדה :
- אמא, פיידקה לא כמוהם. גם אנחנו לא נשארים כאן עם אנשים שעושים מעשים כאלה. : חוה :
- הוא גוי חווליה, גוי. : גולדה :
- הלכת אחריו, הלכת אחרי הלב ובלי שכל ועכשיו אין לך משפחה. ניתקת עצמך מגורל העם שלנו. : מוטל :
- גורל! איזה גורל! להיות מגורשת נשדדת נזרקת מגל אל גל? : חוה :
- את רוצה להיות שייכת אליהם? אלה שמגרשים מרביצים והורגים אותנו? : ביילקה :
- [יוצא עם חבל, נעצר, מתבונן וניגש לקשור את העגלה] : טוביה :
- אבא... [טוביה מתעלם] : חוה :
- טוביה, חוה רק... : גולדה :
- גולדה, חוה מתה. : טוביה :
- [צועקת] לא אבא לא מתה... חיה... ואמשיך לחיות... : חוה :
- חוה ואני היינו מאושרים לקשור את גורלנו עם גורלכם : פיידקה :
- [פונה לפיידקה] ענפים צומחים מהעץ, אי אפשר להדביק אותם. רק לכרות והעץ הזה [מראה על עצמו ובני המשפחה] הולך אל המקום ששם יוכל לגדול ולגדול במקום הטבעי מקום שהוא שייך אליו. די היה לנו מכס! אותך פיידקה. אי אפשר לחבר אל העץ הזה, או אל האדמה שלו [פיידקה פונה והולך אל העבר השני]
- חווליה היא בשר מבשרי, היא עדין חיה!!! : גולדה :
- לא גולדה, היא מתה. אוי, ריבונו של עולם... גלות, גלות!!! [מרים את העגלה] ילדים הולכים... דרך ארוכה לפנינו. : טוביה :
- [לחוה] את יכולה עדיין לבחור לחיות : גולדה :
- איך? אמא? : חוה :
- חזרי הביתה חווליה... : מוטל :
- אבל... פיידקה... : חוה :
- בלי פיידקה. : מוטל :
- כן, חווליה, תבואי איתנו... בואי... : הילדות :
- חוה, את באה? : פיידקה :
- ???: חוה :